

Magyarország: modellkísérleti program három intézetben

A reális veszélyt felmérve egy évvel ezelőtt a felvilágosításban és megelőzésben érdekelt intézmények összefogásával létrejött a Pro Humánus AIDS-akcióprogram munkabizottsága. *Dr. Pál László* kandidátus és *Esztergomi László* pszichológus modellkísérleti programot dolgozott ki azon rizikócsoporthoz tagjai számára, akik a fertőzöttségnek ki vannak téve.

A féléves modellkísérleti program 20 előadásból állt, lényegében kiscsoportos foglalkozásokra épült. A három börtön és egy nevelőotthon kiválasztása a helyszíni, személyi, technikai feltételek figyelembevételével történt. Először az együttműködésre kész, pedagógus végzettségű bv-nevelőket készítettek fel egy AIDS-ellenes tanfolyam elvégzésével. Állandó konzultációs kapcsolat mellett Módszertani füzet segítségével szakmai és metodikai útmutatást is nyújtottak a nevelőknek.

Keményebb dió volt az elítéltek számára összeállítandó program anyaga, mivel műveltségük alacsony szintje, beszűkült érdeklődésük, társadalomellenes attitűdjük gyakran agresszív-elutasító magatartással párosul. A nevelőotthonban elhelyezett gyermekeknél is hasonló gondok merültek fel. A kiválasztott Kós Károly Nevelőotthon lakói főleg tanyákról, zilált családokból kerültek a fővárosba, melynek veszélyes csábításai alól nehezen tudják kivonni magukat.

A modellkísérleti program kidolgozói mindezeket figyelembe véve szervezték meg az AIDS-veszélyt kiváltó okok feltárására irányuló előadássorozatot. Személyiségformáló hatást kívántak elérni a szexuális kultúra, a személyes higiénia elsajátításával, a családi, illetve párkapcsolatok erősítésével, a szereteten alapuló hűség értékelésével.

A tavaly júniusban indult program az önkéntesség elvén alapult. A jelentkezőket csoportokba osztották. A *sopronköhidai* csoport összetétele gyógyító-nevelős elítéltekből, első büntényesekből, visszaeső dolgozókból és visszaeső nem dolgozókból állt. *Kalocsán* a rendezett, illetve rendezetlen párkapcsolatúakat, a családos anyákat, az 1992 elején szabadulókat rendszerezték. *Tökölön* az általános iskolai végzettségűek, a szabadulók és a téma iránt érdeklődők kerültek csoportokba. A nevelőotthoni gyerekek összetétele egészségügyi szakközépiskolásokból, állami gondozottakból, debilekből és szakmunkás-tanulókból állt.

Neves előadók felkérése után megindult a modellkísérleti program, amely egy attitűd-teszt időegység alatti kitöltésével kezdődött, majd a csoportok között kvízjellegű vetélkedővel folytatódott. (A felvett ismeretanyag így háromszori ismétléssel rögzülhetett a hallgatókban.)

A klubfoglalkozásokat oktatófilmek és diavetítések színesítették, a kiosztott tájékoztató füzetekben pedig egyszerű ábrák ismertették az AIDS terjedési lehetőségeit. Rendkívül nagy sikert arattak a jól megválasztott mozifilmek.

Kalocsán — a női lélekhez közel álló — *Kramer kontra Kramer* című filmet nézhették meg az elítéltek, jó lehetőséget kapva a családi kapcsolatok megtárgyalásához, a mély emberi érzelmek megértéséhez, átértékeléséhez. A nézők magyarázatot kaptak a sokszor saját maguk számára is érthetetlen, családjukon belüli viselkedésükre.

Sopronkőhidán a férfilelket megcélzó kalandos filmet vetítettek Butch Cassidy címmel, amely a barátságot és a szerelmet dolgozta fel. Témában azonos, de a tököli korosztálynak megfelelőbb változatot láttak a fiatalok.

A nevelőotthoniak tavaly szeptemberben indult programjában módosult a tematika. A tudásszint mérésekor ugyanis kiderült, hogy a gyerekek alapvető ismeretekkel sem rendelkeznek. A kezdeti előadások tehát higiénias tudnivalókkal bővültek, majd fokozatosan tértek át a megfelelő partnerválasztással, a nemi betegségekkel kapcsolatos tudnivalókra és a nagyvárosi élet veszélyeire. A tesztlapok felmérései végül alapos tudásról tanúsítottak.

Kalocsán kezdetben húzódoztak az elítéltek, nehezen alakultak ki a csoportok, később viszont már túljelentkezés volt jellemző. Az előadók közvetlensége, a magukkal hozott „civil szag”, a klubszerű lazaság felébresztette bennük az „örök nőt”.

Sopronkőhidán a júniusi lelkesedés augusztusra fásultságba fordult. Mindezt a Btk. módosításának elmaradása indokolta, az elítéltek figyelme érthetően erre összpontosult, de a program vége felé ismét lelkes csapattá váltak.

Tökölön a fiatalok őszinte kitérő helyett magukba zárkoztak. Ahogy sikerült oldani fiatal koruk adta sebezhetőségükből fakadó szorongásait, úgy alakult ki egyre jobb légkör és új szemlélet: *a tudás tekintéllyel övezett ranggá lépett elő.*

Az oldott hangulatra jellemző, hogy felmerült a börtönbeli homoszexualitás is, ezen belül az AIDS lehetősége, hiszen a büntetés megkezdése előtt kötelező szűrésen esnek át, de eltávozásról visszakerülve nem ellenőrzik őket. A fertőzési veszély ismertetésekor — amelyet elméleti és imitált gyakorlati foglalkozások keretében sajátítottak el — az óvszer helyes használatáról szólva az is felvetődött, hogyan szerezhetnék be. A kérdés jogos volt, hiszen egy korábbi rendszabály szerint, amely tiltotta a homoszexuális kapcsolatot, az óvszer *akár zsebben tartása is nyílt vállalása* volt a homoszexualitásnak.

A program végéhez közeledve az újra kitöltött attitűd-teszt és AIDS-totó eredménye bizonyította, hogy a résztvevők a kapott ismeretanyagot jól elsajátították. (Jellemző, hogy ezekből az intézetekből érkezett a legtöbb helyes válasz a Heti Híradó 3 fordulós AIDS-totójára.)

Említésre méltó, hogy az elítéltek közül körülbelül húszan képesek a Peer-rendszernek (hasonló a hasonlónak) megfelelően felvilágosító munkát végezni társai között.

A Pro Humánus AIDS-akcióprogram munkabizottságának első modellkísérlete tehát sikerrel zárult. Egyrészt hosszú távon felhasználható ismereteket adott a nevelőotthonoknak, másrészt a három börtönben és egy nevelőotthonban a program résztvevői megfelelően elsajátították a bőséges informatív anyagot.

1992-ben nyolc büntetés-végrehajtási intézetben és három nevelőotthonban kívánják a nevelőmunkát folytatni.